

Bengt Ekelund

Tid, tystnadsplikt, tredje part. Själavårdarens redskap på fängelser och häkten

I denna artikel berättar Bengt Ekelund om sitt arbete som själavårdare, som pastor, i kriminalvården och reflekterar över teologiska frågor som blir centrala i arbetet med dem som begått brott, ibland grova brott, särskilt frågor om hur förlåtelse och försoning alls kan bli möjligt.

Idag tidiga tonår lyssnade jag på inspelningen som gjordes när Johnny Cash hade sin konsert på Österåkersanstalten. Hans attityd och tilltal/samtal med de intagna gjorde mig nyfiken på vad som finns innanför fängelsestaketerna och murarna. Det tog 40 år innan kallelsen blev uppfylld. Jag har jobbat som NAV -pastor sedan 1 mars 2011. Min första dag minns jag eftersom den innebar ett möte med buddhistiska nunnor i Rosersberg. På knackig kinesisk engelska förstod de att det fanns en intagen som ville träffa dem, på Storbodaanstalten. Vi bestämde tid om två veckor. När jag sedan ringde på vid anstalten fick jag inte komma in, eftersom ingen hade föranmält min ankomst. Efter 12 år behövs ingen legitimation och jag blir varmt välkomnad vid varje besök. Numera tjänstgör jag på Täbyanstalten och Österåkers anstalt och häkte.

Förtroende och uthållighet

Säkerhet är ett ledord inom Kriminalvården. Det ska vara en trygg arbetsplats och det ska vara säkert för de intagna. Den formella säkerheten är en sak. Att våga lita på den andre är något annat. Alla bär ansvar för sin roll och sitt arbete. Då kan man inte handskas godtyckligt med förtroenden. Min företrädare och kollega jobbade på samma anstalt i 17 år. Jag har nu hållit på i 12 år drygt. Med stabilitet, envishet och uthållighet vinner man till slut förtroende. Från början handlade det dessutom om förhållandet till tro och religiositet. Både detta att vi trofast fortsatt att arbeta och att samhället och tiderna förändrats gör att NAV

idag möts med nyfikenhet och tacksamhet i stället för misstänksamhet.

Tre av de redskap jag har som medarbetande i NAV börjar på bokstaven "T": Tredje part, Tystnadsplikt och Tid. Det finns flera t-ord men dessa ger en bra sammanfattning.

Som själavårdare i Kriminalvården är jag på besök, hos de intagna som bor där och bland personalen. Det är viktigt att ha den respekten för andras vardag och det ger mig en ingång med perspektiv. Jag kommer någon annanstans ifrån, även om också jag tillbringar mycket av min tid inne i fängelset. Samtidigt är det så att syns jag inte, så finns jag inte. Den fysiska och återkommande närvaron är oerhört betydelsefull också som ett första steg till att närma sig varandra.

Många ställer frågor om tystnadsplikten. Hur kan du bära hemligheter om hemskheter, begångna eller planerade? "Jag lämnar dem till Gud och den som delat dem med mig" blir det nödvändiga svaret. Jag tänder ljus när jag går till kyrkan och ber att Gud ska bära detta och dem det berör.

Att ha tid betyder att all tid inte kan vara inbokad. Jag vill kunna ha möjlighet att sätta mig i samtal i en knapp timma, när jag väl visar mig bland de intagna. Ibland blir det samtal vid pingisbordet eller kaffebordet. Ibland blir det helt enskilt i något samtalsrum. Personalen kan ha samma önskan och känna för den intagne, men har oftast andra arbetsuppgifter.

Att inte spela någon roll

Någon sa: "Det är inte bara det att de är brottslingar. De är misslyckade

brottslingar. De har ju åkt fast." Det gör att miljön och relationerna är mycket känsliga för översitteri och övertoner. Du ska inte komma hit och tro att du är något. I alla fall inget annat än det du är. Min uppgift som NAV-medarbetare är heller inte att få någon att tänka eller tro som jag gör, utan att bli stärkt i sin egen tro och självkänsla. Jag har fått lära mig att kombinationen av att vara tillgänglig, "gå och drälla", och att ha fasta hållpunkter som till exempel gudstjänster, är en viktig kombination. En tid i början när jag arbetade ensam på två anstalter orkade jag inte med kombinationen riktigt. Drällandet ledde liksom inte någonvart. Det var jag som skulle motivera, bjuda in, köpa fik, möblera och genomföra gudstjänsten. Oftast spelade jag gitarr till sångerna. Sedan var det att återställa, eftersom det inte fanns något andaktsrum.

Idag frågar jag intagna om hjälp och personal undrar om de kan hjälpa till. I den avskalade miljön som ett fängelse är får jag dela min mänsklighet. Och jag får aldrig glömma den makt jag har i förhållande till den jag möter. Jag går ju hem varje dag! Men att dela och att lyssna till andras liv är stort. Inom Kyrkornas världsråd finns ett projekt i Israel/Palestina som kallas "Följeslagarprogrammet". Man följer en utsatt grupp till exempel till skolan. Genom att vara följeslagare kan man bli vittne till oförrätter, men främst blir konflikterna inte lika starka, när någon ser på. En liknande funktion har vi som NAV-medarbetare på anstalterna.

Att understödja redan befintlig tro
NAV-medarbetarens uppdrag är att
ge möjlighet för de intagna att utö-

överens om det vi ser är vackert och
dela våra bilder och erfarenheter. På
så sätt växer min bild av regnbågen,

under jag ”Är det rätt?”, alltså att för-
medla förlåtelse, till den som begått
mer eller mindre svåra brott.

”Men faktiskt, så bryts ljuset olika så vi ser inte regnbågen exakt likadant någon av oss.”

va sin tro eller religion, enskilt eller
i grupp. En del av det är ju förstås att
ganska många människor inte vet vad
de tror. I Sverige har vi inte rätt att re-
gistrera någons religiösa tillhörighet.
Jämför man med England där den
intagnes religiösa tillhörighet regis-
reras vid inskrivningen, så leder det
svenska systemet till att jag behöver
fråga den enskilde om sin tro och till-
hörighet. Det sker ganska ofta att jag
som kristen också får svara på musli-
mers frågor och imamen får samtala
med någon med kristen bakgrund.

Jag menar att människans grund-
problem är att hon inte är nöjd med att
vara människa. Det är redan ”Adam
och Evas” problem. Många av oss vill
vara något annat, något bättre, kanske
gud i vårt eget liv. När Gud visar vär-
lden vem Gud är, gör Gud det genom
att bli människa, i Jesus. Om det bäs-
ta Gud kan göra är att bli människa,
är det fullt tillräckligt för mig att vara
människa. Det är min drivkraft, att vi
alla kan se att det duger att vara män-
niska. Guds vilja är människans väl. Allt
gott kommer från Gud.

När Gud vill att jag ska vara männ-
ska gör det mig nyfiken på hur du
ser på att vara den du är. Tänker jag
trossystem och religion så har jag
kommit fram till att vi har frågorna
gemensamt. Ateist eller djupt troen-
de så lär du någon gång ha ställt frå-
gan ”finns det en gud?”. Om vi möts
där i stället för i våra svar så kan vi få
goda samtal och skapa förståelse. Jag
brukar likna gudstron vid att betrakta
regnbågen. Vi står bredvid varandra
och tycker att den är vacker. Men fak-
tiskt, så bryts ljuset olika så vi ser inte
regnbågen exakt likadant någon av
oss. I stället för att hävda att den bara
ser ut på ”mitt sätt”, kan vi komma

och Gud.

Kriminalvården har inte mycket
beredskap för krisen: när någon an-
hörig till den intagne dött eller drab-
bats av sjukdom, eller vid självmord
och andra dödsfall inom anstalten.
Personalen tas om hand och debrie-
fas, men de intagna har ingen att
vända sig till. Därför är sorg ett av de
samtalsämnen som vi som NAV-med-
arbetare ofta får del av. Ibland ordnar
vi minnesstunder. I varje gudstjänst
får vi tända ljus, som en symbol för
saknad, sorg och annat vi vill lämna i
Guds händer.

Förlåtelse och försoning

”Försoningsgruppen” är en ideell or-
ganisation vars verksamhet används

”Min slutsats har blivit att om jag inte gör det då har jag förhindrat flödet från Gud”

vid flera av Sveriges anstalter. Där
får intagna möta brottsoffer, sin egen
familj och sig själva. Under en längre
tid arbetar man med förståelse för vil-
ka man skadat och vilka som skadat
en själv. Att benämna och förstå ska-
par öppningar till att komma vidare
i livet. Men även i det vardagliga an-
staltslivet handskas vi med förlåtelse
och försoning. I de enskilda samtalen
givetvis, men också i gudstjänsterna
som firas var eller varannan vecka
och där vi varje gång firar nattvard.
Tillsammans bekänner vi vår synd
och att vi sårat och gjort sönder vårt
förhållande till Gud, varandra och oss
själva. Till den som ber om förlåtelse
förmedlar jag Guds förlåtelse. Ibland

Min slutsats har blivit att om jag inte
gör det då har jag förhindrat flödet
från Gud. Jag vill tro att ju oftare du
bekänner din skuld och påminns om
att förlåtelsen är en personlig gåva, de-
sto mer blir du så småningom överväld-
igad eller uppfylld. I en av verserna
på psalmen ”Oändlig nåd” (SvPs 231)
sjunger vi ”Guds nåd, jag skälvde in-
för den, men sedan gav den ro...” Att
skälva inför Guds nåd är inget kon-
stigt. När jag kommer till insikt om
att jag är älskad för att jag är, inte för
det jag gör, så vill jag göra det goda.
Och det kommer inifrån. Det betyder
inte att misstaget är glömt, men det är
förlåtet. Det är den som förlåter som
blir förlåten, säger Jesus. När jag ställer
mig i flödet från Gud, förstår att jag är
benådad. Då råtar jag på mig. Jag du-
ger. Jag är ju människa.

Många goda och djupa samtal förs i
fängelsemiljön. De kan komma ur ett
samtal om fotboll, en tevedokumen-
tär eller en gudstjänst. Det är betydel-
sefullt här och nu. Kanske är det så
att den som släpps fri efter ett fängel-

sestraff får med sig något att trots allt
minnas, även om ingen utomstående
kan förstå hur det är att sitta frihets-
berövad.

BENGT EKELUND

Nav-medarbetare, pastor i
Equmeniakyrkan

FAKTA NAV

Om NAV – Nämnden för andlig vård –
samt om hur andlig vård i kriminalvården
är organiserad idag se: Susanne Rodmar
”Andlig vård i kriminalvården i i dagens
Sverige”, *Svensk kyrkotidning* 8/2023,
s 240 - 241

Samt hemsidan för Sveriges kristna råd:
[https://www.skr.org/vart-arbete/and-
lig-vard-i-kriminalvarden/](https://www.skr.org/vart-arbete/andlig-vard-i-kriminalvarden/)